

А. А. ТУРИЛО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування підприємств ГМК,
Криворізький національний університет

С. А. РТИЩЕВ

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет

О. Б. КОРОЛЕНКО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами,
Криворізький національний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Турило, А. А. Ефективність інноваційного розвитку підприємства [Текст] / А. А. Турило, С. А. Ртищев, О. Б. Короленко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 105-114. – ISSN 2415-8453.

Анотація

У статті розкрито поняття «економічний розвиток», наведено класифікацію економічного розвитку гірничорудних підприємств за критеріями динаміки результату та економічної ефективності. Зазначена класифікація і критерії поділу характеризують специфічні особливості всіх видів ефективності в діяльності гірничорудних підприємств, у тому числі – кінцеву економічну ефективність. Визначається зміст термінів «неефективний розвиток» і «менш ефективний розвиток» та алгоритм їх оцінювання.

Ключові слова: економічний та стратегічний розвиток; ефективність; конкурентність; критерій економічної ефективності.

A. A. TURYLE

PhD in Economics,
Kryvyi Rih National University

S. A. RTYSHCHEV

PhD in Economics,
Kryvyi Rih National University

O. B. KOROLENKO

PhD in Economics,
Kryvyi Rih National University

EFFECTIVENESS OF ENTERPRISE INNOVATIVE DEVELOPMENT

Abstract

The article deals with the concept of "economic development". The classification of economic criteria for mining companies and the dynamics of their economic efficiency have been worked out in this research. The above classification and separation criteria characterize the specific characteristics of all kinds of efficiency in the activity of mining companies, including the the final economic efficiency. It has been determine the meaning of the terms "ineffective development" and "less effective development" and algorithm of their evaluation.

Keywords: *economic and strategic development; efficiency; competition; criteria of economic efficiency.*

JEL classification: M20

Категорія «економічний розвиток» одна з найпоширеніших в економічній теорії і практиці. Вона досить широко використовується в оцінці і плануванні економічних процесів як на макро-, так і на мікрорівні і тісно пов'язана з такими поняттями, як «тактика» і «стратегія» діяльності підприємства (фірми) [1]. Водночас питання розкриття суті цієї категорії в економічній літературі практично не зачіпаються, чого не скажеш про категорію «економічне зростання». Наведемо приклади трактування зазначеної категорії в нашій роботі.

Економічний розвиток є ширшим поняттям, ніж економічне зростання, і поглинає його в собі. У цих категорій є загальні і відмінні риси. Загальним є те, що вони розглядаються тільки в динаміці, тобто оцінюються тільки в певному інтервалі часу. Проте економічне зростання відбувається лише при розширеному відтворенні.

Категорія «економічний розвиток» частіше і більш повно проявляється у всіх своїх типах (формах) на мікрорівні (у підприємницькій діяльності) [2; 3].

Економічний розвиток конкретно на гірничорудних підприємствах – це безперервне відновлення процесу виробництва, що супроводжується на різних етапах різною величиною отриманих результатів. Якщо врахувати ще й умови господарювання на підприємствах гірничорудної промисловості, то економічний розвиток можна визначити як процес гірничорудного виробництва, що має свої специфічні риси, призводить на різних етапах, залежно від умов його здійснення, до різних економічних результатів.

Класифікація економічного розвитку за формами або типами залежить від обґрунтованості вибору показників і критеріїв його оцінки. У ролі таких показників

(критеріїв) повинні виступати абсолютні і відносні величини. Перші характеризують результати виробничо-господарської діяльності гірничорудних підприємств, другі – економічну ефективність. При цьому реальний економічний розвиток підприємства відбуватиметься лише тоді, коли результат виробничо-господарської діяльності задовольнятиме суспільні потреби. Це означає, що конкретним виразом результату повинен виступати обсяг не просто виробленої продукції, а продукції, що має попит на ринку товарів. Наприклад, для гірничо-збагачувальних комбінатів таким результатом є не та величина залізородного концентрату, яка вироблена загалом за період, що розглядається, а та, яка відповідала в цей період вимогам підприємств-покупців гірничо-металургійного комплексу, і насамперед – за якісними характеристиками залізородної сировини.

Для залізородних підприємств (гірничо-збагачувальних комбінатів) значний вплив на обсяги і особливо на якість залізородної сировини здійснюють природні чинники, точніше гірничо-геологічні умови. Від них, значною мірою, і рівня сучасних гірничих технологій залежить і якість проміжного продукту (залізної руди), і якість кінцевих продуктів (концентрату, обкотишів, аглоруди).

Конкуренція гірничорудних підприємств на металургійному ринку при збуті своєї продукції і визначає, який обсяг залізородної продукції по конкретному комбінату відповідає вимогам ринку і його буде продано, а який ні, і цей обсяг продукції залишиться на підприємстві незатребуваним.

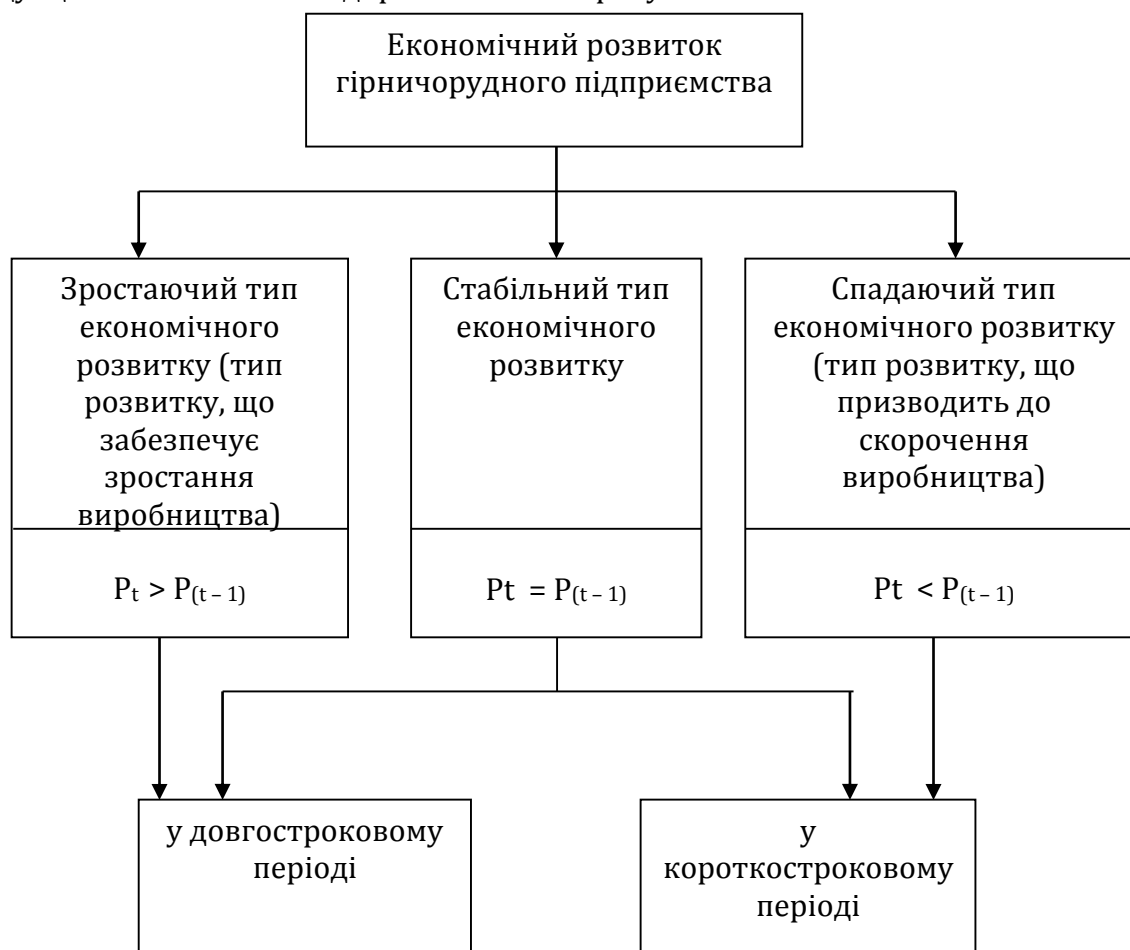

Рис. 1. Класифікація економічного розвитку гірничорудних підприємств за критерієм динаміки результату

На рис. 1 наведено класифікацію економічного розвитку гірничорудних підприємств за критерієм динаміки результату їх виробничо-господарської діяльності, де P_t і $P_{(t-1)}$ подають результат відповідно в t – му і $(t - 1)$ – му періодах.

На рис. 2 класифіковано економічний розвиток гірничорудних підприємств за критерієм економічної ефективності, що дозволяє системно репрезентувати всі його види і правильно застосовувати такі поняття, як «неефективний» і «менш ефективний» розвиток підприємства.

В економічній літературі часто під неефективним розвитком розуміють не збиткове, а менш ефективне функціонування підприємства, яке є за свою суттю прибутковим [4].

На рис. 2 зміст позначень наступний: $E.E._t$, $E.E._{(t-1)}$ – величина економічного ефекту відповідно в t -му і $(t-1)$ -му періодах; $Zб._t$, $Zб._{(t-1)}$ – величина збитку відповідно в t -му і $(t-1)$ -му періодах; $Eф._t$, $Eф._{(t-1)}$ – рівень економічної ефективності підприємства відповідно в t -му і $(t-1)$ -му періодах; $Kзб._t$, $Kзб._{(t-1)}$ – рівень збитковості підприємства відповідно в t -му і $(t-1)$ -му періодах; $Qр._t$, $Qр._{(t-1)}$ – обсяг реалізованої продукції відповідно в t -му і $(t-1)$ -му періодах.

Зазначена класифікація і критерії поділу ефективності на типи дозволяють представити неефективний розвиток підприємства як беззбиткове і збиткове його функціонування, а останнє методично правильно оцінювати. Для цього скористаємося логічним методом. Широко відомий у теорії і практиці показник прибутковості (рентабельності) визначається в загальному вигляді як відношення прибутку до витрат. У назві цього показника (через його чисельник) відображена його сутність. І вона зміниться, якщо в показнику, який розглядається, зміст чисельника стане іншим. Наприклад, якщо збиток від господарської діяльності гірничорудного підприємства поділити на витрати, то такий показник відображає вже не прибутковість, а збитковість діяльності підприємства ($Kзб.$). Тому в теорії і на практиці повинні застосовуватися два якісні показники: прибутковість і збитковість. Ці показники різні за змістом, арифметичним знаком (збиток – від’ємна величина) і оцінкою зіставності для двох суміжних періодів.

Проблема розробки методу зіставності для показника збитковості, на відміну від показника рентабельності, актуальна і вимагає свого рішення [5].

Кожний із вказаних на рис. 2 типів ефективного економічного розвитку гірничорудного підприємства поділяється на три рівні залежно від динаміки економічного ефекту. Це властиво і для типів збиткового економічного розвитку, але вже залежно від динаміки розміру збитків підприємства. Зі схеми видно, що кращим типом господарської діяльності гірничорудного підприємства є ефективно-прогресивний, а гіршим – збитково-регресивний.

Об’єктивні закони ринкової економіки змушують гірничорудні підприємства з різним рівнем економічного розвитку (у тому числі і ті гірничорудні підприємства, що тимчасово працюють зі збитками і знаходяться в стані економічної кризи) постійно шукати ефективні форми і методи господарювання. Прагнення всіх суб’єктів господарювання функціонувати якомога ефективніше викликає до зазначеної категорії постійний інтерес, як практичний, так і науковий.

Відомо, що економічна ефективність є складною категорією і потребує постійної і всебічної уваги [3]. Наприклад, залежно від того, який смисл вкладається в поняття результатів і витрат підприємства, змінюється і суттєво зміст самої ефективності.

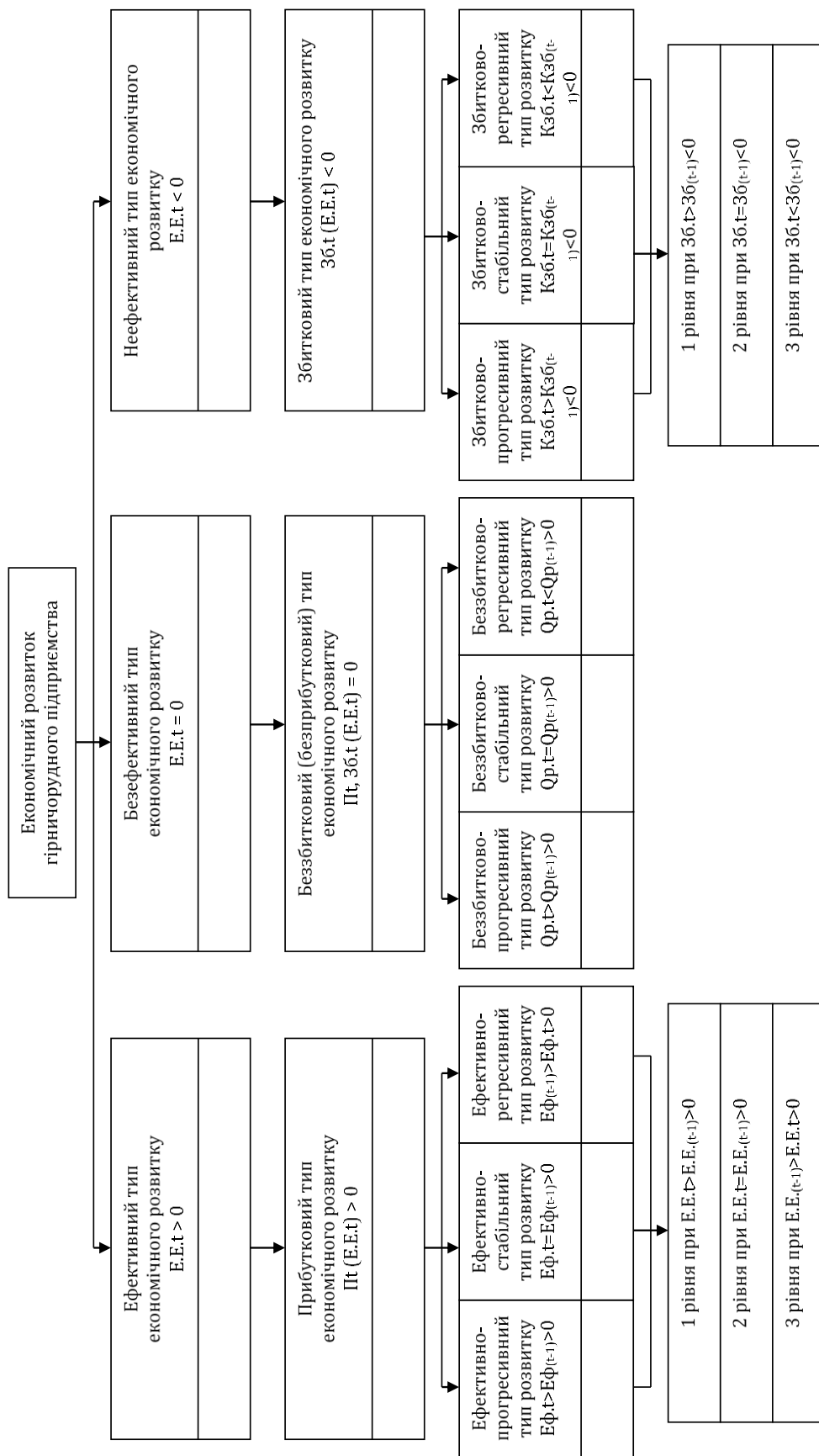

Рис. 2. Класифікація економічного розвитку гірничорудних підприємств по критерію економічної ефективності

У таблиці 1 наведено підхід до формування системи оцінки економічної ефективності гірничорудного підприємства. У її основі лежить три види ефективності, які відрізняються методом формування і значущістю. «Проміжна ефективність» формується на основі «проміжних» результатів і витрат, «кінцева ефективність» або просто «ефективність» розраховується на основі «кінцевих» (головних) показників результатів і витрат, а змішана ефективність – це синтез показників перших двох видів ефективності. Усі три види економічної ефективності діяльності гірничорудного підприємства наведені в таблиці 1 повною гаммою показників і критеріїв, в основу яких покладено можливі співвідношення між результатами і витратами: $P/3$, $3/P$, $(P-3)$, $(3-P)$. Проаналізуємо їх.

Таблиця 1. Показники, критерії і види економічної ефективності гірничорудного підприємства

Найменування економічної ефективності	Статичні показники			Статичні критерії економічної ефективності
	Результату (Р)	Витрат (В)	Економічної ефективності (Еф)	
Проміжна ефективність	Виручка від реалізації (Ц)	Поточні витрати (С)	1) $E\phi = Ц/С$, 2) $E\phi' = С/Ц$	1) $Ц/С > 1$, 2) $С/Ц < 1$
			3) $E\phi = Ц - С$, 4) $E\phi'' = С - Ц$	3) $Ц - С > 0$, 4) $С - Ц < 0$
Кінцева ефективність (або просто економічна ефективність у загальноприйнятій розумінні)	Прибуток (П)	Застосовані ресурси (К)	1) $E\phi = П/К$, 2) $E\phi' = К/П$	1) $П/К > 0$, 2) $К/П > 0$
			3) $E\phi = П - К$, 4) $E\phi'' = К - П$	3) $П - К \rightarrow ?$, т.к. $П - К > < 0$ 4) $К - П \rightarrow ?$, т.к. $К - П > < 0$
Змішана ефективність (формується на основі показників Р і В для проміжної і кінцевої ефективності)	П	С	1) $E\phi = П/С$, 2) $E\phi' = С/П$	1) $П/С > 0$ 2) $С/П > 0$
			3) $E\phi = П - С$, 4) $E\phi'' = С - П$	3) $П - С \rightarrow ?$, т.к. $П - С > < 0$ 4) $С - П \rightarrow ?$, т.к. $С - П > < 0$
	Ц	К	1) $E\phi = Ц/К$, 2) $E\phi' = К/Ц$	1) $Ц/К > 0$ при $Ц > С$ 2) $К/Ц > 0$ при $Ц > С$
			3) $E\phi = Ц - К$, 4) $E\phi'' = К - Ц$	3) $Ц - К \rightarrow ?$, т.к. $Ц - К > < 0$ 4) $К - Ц \rightarrow ?$, т.к. $К - Ц > < 0$

Критерії 2 і 4 для всіх видів ефективності можемо для простоти дослідження не розглядати, оскільки вони дають принципово однакову оцінку вказаному економічному явищу порівняно з критеріями 1 і 3.

Ще простіша ситуація зі «змішаною економічною ефективністю». Показники виду $П/С$ (рентабельність витрат) і $Ц/К$ (оборотність капіталу, віддача капіталу, продуктивність капіталу) широко використовуються в економічній теорії і практиці. Але критерії виду $П/С > 0$ і $Ц/К > 0$ не є самостійними, вони похідні від критеріїв проміжної ефективності. Покажемо це спочатку на критерії виду $П/С > 0$, здійснивши

для цього відповідне послідовне перетворення:

$$(C-C)/C > 0 \rightarrow C/C - 1 > 0 \rightarrow C/C > 1 \quad (1)$$

Критерій виду $C/K > 0$ взагалі «працює» тільки за додаткової умови (при $C > C$). Щодо критеріїв змішаної ефективності, побудованих на різниці P і B , то їм властиві ті самі недоліки, що були зазначені вище для величини $(P-K)$.

Стосовно показника виду $(C-C)/C$, то він не характеризує економічну ефективність, оскільки в ньому порушено умову співвідношення результатів і витрат. Це вказує на вторинність і похідність показників і критеріїв «змішаної ефективності» відносно до «кінцевої ефективності» і певною мірою – до «проміжної ефективності».

Стадія реалізації гірничорудними підприємствами рудної сировини для металургійних підприємств охоплює послідовно формування двох видів економічного ефекту: проміжного і кінцевого (або якщо бути точнішим: проміжного, умовно-кінцевого і кінцевого). Проміжний економічний ефект є першим за часом формування, характеризує ринкову вартість «продукту» (ринкову вартість рудної продукції) і внаслідок його продажу на металургійному ринку товарів конкретизується в показнику виручки від реалізації рудної продукції. Кінцевий економічний ефект (або просто економічний ефект) характеризується тільки частиною ринкової вартості «продукту», а саме чистим прибутком, і формується у результаті відрахування з виручки від реалізації рудної продукції гірничорудних підприємств поточних витрат на її виробництво та реалізацію і податків. Умовно-кінцевий економічний ефект представлений загальним прибутком гірничорудного підприємства.

Розглянута вище сутність трьох видів економічного ефекту (проміжного, умовно-кінцевого і кінцевого), у єдності з відповідними витратами (поточними і одноразовими), є методологічною основою формування економічної ефективності гірничорудного підприємства за видами, показниками і критеріями (табл. 1). Потрібно констатувати, що прибуток, з одного боку, є достатньою умовою формування і конкретним втіленням проміжної ефективності (величина C – результат виробництва у вигляді виручки від реалізації продукції, а величина C – витрати виробництва у вигляді собівартості продукції), а, з іншого, – необхідною умовою ефективного розвитку і формування кінцевої ефективності (бо без нього існування економічної ефективності згідно з наведеною класифікацією взагалі неможливе).

Шляхом зіставлення проміжного економічного ефекту (проміжного результату) з поточними витратами формується проміжна ефективність і її критерій $C-C > 0$, а поділом кінцевого економічного ефекту (кінцевого результату) на застосовані ресурси визначається кінцева ефективність гірничорудного підприємства і її критерій $P/K > 0$.

Вираз $C/C > 1$ як однаковий за класифікаційною ознакою з критерієм $C-C > 0$, на відміну від останнього (обидва є модифікаціями критерію $C > C$), не має такого зв'язку з кінцевою економічною ефективністю, що вказує на їх особливість у розкритті сутності і оцінці цієї економічної категорії.

Пріоритетність кінцевої економічної ефективності у вигляді її сутності, критеріїв і показників визначається таким:

1. Власника (власників) підприємства цікавить віддача (прибуток) насамперед на весь вкладений ним у «справу» капітал (тобто «формула» проста: повернути (окупити) за певний час весь авансований капітал і отримати додатковий дохід);
2. Поточні витрати є похідними від витрат у вигляді застосованих ресурсів;

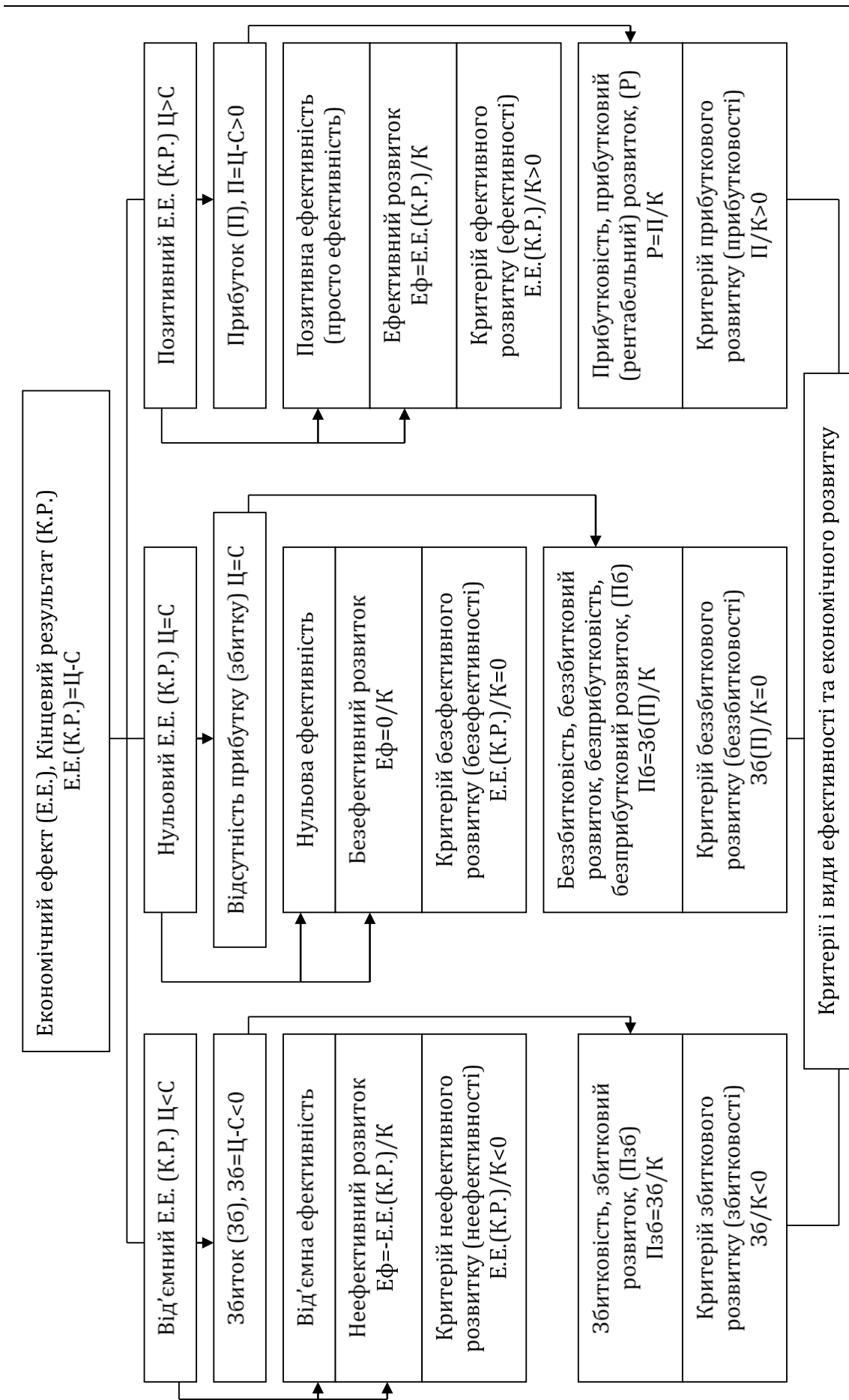

Рис. 3. Класифікація видів економічного розвитку та схема формування показників ефекту і ефективності на гірничорудних підприємствах

-
3. Прибуток відображає корінні інтереси власника (власників) засобів виробництва і мету підприємницької діяльності, і як кінцевий результат найбільш інтегровано, ніж інші результати, втілює в собі прямо або опосередковано всі зміни, що відбуваються на підприємстві в процесі його багатогранної діяльності;
4. Проміжна ефективність не дозволяє обґрунтовано вирішити завдання оптимального розвитку підприємства через відсутність відповідних критеріїв.

Термінологію, взаємозв'язок видів економічного ефекту і видів економічного розвитку гірничорудних підприємств за ознакою ефективності наведено на рис. 3.

Схема, зображена на рисунку 3, характеризує специфічні особливості всіх видів ефективності в діяльності гірничорудних підприємств, у тому числі – кінцеву економічну ефективність. Наприклад, вона чітко визначає зміст термінів «неефективний розвиток» і «менш ефективний розвиток». Останнє поняття існує в межах «ефективного розвитку» гірничорудного підприємства. Методологічно визначені в схемі і такі широко використовувані на практиці і в теорії економічні показники, як показники збитковості (Пзб), беззбитковості (Пб) і прибутковості (П). Вважаємо за більш правильне, за наявності збитку (Зб) у гірничорудного підприємства в певному періоді часу, розраховувати і говорити про показник збитковості, ніж про від'ємну (негативну) рентабельність і від'ємну прибутковість. Зрозуміло, що «від'ємність» і «прибутковість» – це несумісні між собою поняття в сенсі того економічного змісту, який закладено в термін «прибутковість» (або «рентабельність»), бо від'ємного прибутку взагалі в природі не існує, він тільки позитивна величина [5; 6; 7; 8; 9].

Для «проміжної ефективності» критерії 1 і 3 мають важливий економічний зміст, чого не скажеш про них стосовно «кінцевої» і «змішаної» економічної ефективності. Роль критеріїв 1 і 3, що характеризують проміжну економічну ефективність, в оцінці кінцевої ефективності допоміжна. Далі, якщо показники і критерії кінцевої ефективності, які визначені на основі ділення результатів і витрат (П/К – норма прибутку, К/П – термін окупності авансованої вартості) мають ключове значення при оцінці економічної ефективності, то показники і критерії, що базуються на різниці величин П і К, навпаки, не мають ні конкретного практичного смислу, ні критеріальної визначеності, і пов'язано це саме з методом вимірювання ефективності (статичною оцінкою економічної ефективності). Наприклад, величина (П-К) не може бути використана як основа критерію ефективності, оскільки теоретично допустимі такі варіанти її значення: $(П-К) > 0$, $(П-К) = 0$, $(П-К) < 0$. Але ситуація різко міняється, якщо оцінювати економічну ефективність у динаміці, тобто з урахуванням чинника часу, тоді величина (П-К) набуває основоположного значення.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, за способом змістовної інтерпретації слід розрізняти три види економічної ефективності: проміжну, кінцеву і змішану, а також від'ємну, нульову і позитивну. Кожна з них має свою область застосування, але центральне місце займає «кінцева ефективність» (або просто «економічна ефективність»). Розрахунки «кінцевої економічної ефективності» при статичному і динамічному методах відрізняються, що пов'язано з процесом приведенням майбутньої вартості грошей до теперішньої (дисконтування).

Список літератури

1. Макконел, К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика / Макконел Кембел Р., Брю Стэнли Л. ; пер. с англ.- М. : Республика, 1992.- Т.2.- 400 с.

2. Сазерленд, Дж. Ведение бизнеса. Ключевые понятия / Джонатан Сазерленд, Дайан Кэнуэлл. Пер. с англ.; Под ред. С. А. Засухиной. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 432 с.
3. Фелпс, Б. Умные бизнес-показатели: Система измерений эффективности как важный элемент менеджмента / Боб Фелпс. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2004. – 312 с.
4. Радева, М. М. Механізм формування диверсифікації політики підприємства в умовах трансформації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / М. М. Радева. – Дніпропетровськ, 2005. – 22 с
5. Нусінов, В. Я. Аналіз точки беззбитковості виробничої діяльності / В. Я. Нусінов, А. А. Турило // Майбутнє – аудит: Всеукраїнська науково-практична конференція, 7 грудня 2007 р.: матеріали конференції.- Кривий Ріг:КТУ, 2007.- С.18-19.
6. Турило, А. М. До визначення економічних термінів при оцінці ефективності у наукових дослідженнях та навчальному процесі/ А. М. Турило, А. А. Турило // Держава та регіони. Науково -виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво.- Запоріжжя, 2002.- №3.- С. 216-217.
7. Турило, А. М. Анализ и систематизация статистических критериев оценки эффективного развития предприятия/ А. М. Турило, А. А. Турило // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №6. – С. 41-43.
8. Турило, А. М. Економічний розвиток і класифікація його видів у підприємстві/ А. М. Турило, А. А. Турило // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: Економічна.- Донецьк: ДДТУ, 2001.- Вип. 37.- С. 136-139.
9. Турило, А. М. Методические подходы к определению сущности прибыли предприятия/ А. М. Турило, А. А. Турило // Вісник КТУ. – 2003. – №2. – С. 169-171.

References

1. Makkonel, K. R. & Stenly, B. L. (1992). *Ekonomiks: printsipy, problemy i politika*. Moscow : Respublika.
2. Sazerlend, Dzh. & Kenuell, D. (2005). *Vedenye byznesa. Klyuchevye ponyatiya*. Dnepropetrovsk: Balans Byznes Buks.
3. Felps, B. (2004). *Umnye biznes-pokazateli: Sistema izmereniy effektivnosti kak vazhnyy element menedzhmenta*. Dnepropetrovsk: Balans Byznes Buks.
4. Radyeva, M. M. (2005). *Mekhanizm formuvannya dyversyfikatsiyi polityky pidpryyemstva v umovakh transformatsiyi ekonomiky*. Dnipropetrovs'k.
5. Nusinov, V. Ya. & Turylo, A. A. (2007). *Analiz tochky bezzbytkovosti vyrobnychoyi diyal'nosti*. Maybutnye – audyt. Kryvyy Rih: KTU.
6. Turylo, A. M. & Turylo, A. A. (2002). Do vyznachennya ekonomichnykh terminiv pry otsyntsi efektyvnosti u naukovykh doslidzhennyakh ta navchal'nomu protsesi. *Derzhava ta rehiony*, 3, 216-217.
7. Turylo, A. M. & Turylo, A. A. (2002). Analiz i sistematzatsiya statisticheskikh kriteriev otsenki effektivnoho razvitiya predpriyatiya. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 6, 41-43.
8. Turylo, A. M. & Turylo, A. A. (2001). Ekonomichnyy rozvytok i klasyfikatsiya yoho vydiv u pidpryyemnytstvi. *Naukovi pratsi Donets'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, 37, 136-139.
9. Turylo, A. M. & Turylo, A. A. (2003). Metodicheskie podkhody k opredeleniyu sushchnosti pribyli predpriyatiya. *Visnyk KTU*, 2, 169-171.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2016 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2016 рік. Том 1. № 2.